

Ukraina ahdingossa

Ukrainan ja Venäjän kaasukriisi ravisteli Eurooppaa ja kiistan osapuolten uskottavuutta. Ero on vain siinä, että kaasu tulee Venäjältä, sijaiskär-sijöinä ovat Gazpromin eurooppalaiset asiakkaat ja Venäjän vastapuolena on kansainvälisen finanssiavun varassa sinnittelevä ja poliittisesti sekasortoinen Ukraina.

Ukrainan BKT on romahtanut viime vuoden tammikuusta kuluvaan vuoden tammikuuhun noin 20 %. Kaasukriisin osuus tästä on merkittävä. Ukraina on saanut sekä Kansainväliseltä valuutatarahastolta (IMF) että Euroopan jälleerakennus- ja kehityspankilta (EBRD) 16,4 miljardin dollarin lainan, mutta neljään osaan jaetun lainan toisen, 4,5 miljardin dollarin, osan maksaminen on vaarassa hallituksen ja presidentti Viktor Juštšenkön välisen talouspoliittisen linjariidan vuoksi. IMF:n lainan ehtona on, että hallitus pitää budjettialijäämän 1 prosentissa, mutta tällä hetkellä näyttää siltä, että alijäämä kasvaa jopa 3 prosenttiin. Vaaleihin valmistautuvan pääministeri Julia Tymošenkön budjetti täyttää lainanantajien ehdot vain siinä tapauksessa, että hallitus löytää lisävaroja menojen kattamiseen. Epäsuosittuihin menojen leikkauksiin hän ei ole valmis. Juštšenkön ja Tymošenkön valtaan nostamasta oranssista liittoumasta ei ole paljokaan jäljellä.

Myös poliittiset voimasuhteet ja asetelmat ovat muuttuneet. Presidentti Juštšenkön kannatus on pudonnut mielipidetiedusteluissa kauas pääministeri Tymošenkön ja venäläismieliseksi mainitun, Alueiden puolueen johtajan, Viktor

Janukovitšin kannatuksesta. Presidentin toimia vastustaa peräti 90 % ja kannattaa vain 5,3 % ukrainalaisista. Vuosi sitten vastustajia oli runsas puolet ja kannattajia vielä kolmasosa. Pääministeri Tymošenkön hyväksymisluvut ovat vastaavasti nousseet noin kolmasosasta yli puoleen vastanneista. Kriisin ratkaisemisessa ukrainalaiset panevat tällä hetkellä toivonsa joko Tymošenkoon (20,5 %) tai Janukovitšiin (19,7 %), kun taas presidentin kykyihin uskoo vain 1,5 %. Luku mahtuu tutkimuksen virhemarginaalin piiriin.

Ukrainaan kohdistuu kuitenkin suuria odotuksia. Seuraavan vuoden ajan se tulee olemaan presidentinvaalinsa vuoksi suuren mielenkiinnon kohteena Euroopassa, Venäjällä ja Yhdysvalloissa. Ukraina on noin 47 miljoonan asukkaan Mustanmeren alueen suurvalta, jota suurempia väkiluvultaan ovat vain Venäjä ja Turkki. Ukrainan taloudellinen potentiaali on merkittävä, Venäjän ja Naton intressit leikkaavat siellä toisiansa ja myös kulttuurin ja uskonnon alueella ”läntinen” ja ”itäinen” kohtaavat Ukrainassa.

Sevastopolin laivastotukikohta Krimin niemimaalla kuuluu Ukrainan ja Venäjän kipupisteisiin. Se on symbolisesti tärkeä ja myös Venäjän Mustanmeren laivaston päätukikohta siihen asti, kunnes Novorossijskin tukikohta valmistuu. Nyt voimassaoleva Sevastopolin tukikohtasopimus päättyy 2017, mutta Novorossijskin tukikohta valmistuu suunnitelmienkin mukaan vasta 2020. Vaikka Ukrainalla on tietenkin täysi oikeus päättää siitä, haluaako se jatkaa vuokrasopimusta vai

ei, on helppo ennakoida, ettei Venäjä suostu jättämään Mustanmeren laivastoaan vaille tukikohtaa siksi kolmeksi vuodeksi, jolloin rakennustyöt ovat vielä kesken. Kaikki kriisin ainekset ovat käsillä ja on nähtävissä, että ”neuvotteluasemia” vahvistetaan jo nyt.

Krimillä on jo nähty alueen enemmistönä olevan venäläisväestön laajoja mielenosoituksia, jotka ovat saaneet tukea Venäjältä. Venäjä on aloittanut myös passien jakamisen alueen väestölle, samaan tapaan kuin se menetteli Etelä-Ossetiassa. Neuvostoliiton puoluejohtaja Nikita Hruštšev ei aavistanut syntyvää sotkua, kun hän päätti 1954 ”lahjoittaa” Krimin niemimaan Ukrainalle ”slaavikansojen veljeyttä” venäläis-neuvostoliittolaisessa historiankirjoituksessa symboloineen Perejaslavlin unionin 300-vuotisjuhlan kunniaksi. Veljeydestä on jäljellä enää veljestappelu, joiden tuoksinassa tunnetusti tapahtuvat kaikkein verisimmät loukkaukset. Venäjän ulkopoliittinen doktriini, jonka mukaan sillä on oikeus puolustaa rajojensa ulkopuolella olevia kansalaisiaan myös asevoimin, synnyttää Krimin tulevaisuudesta pahimmillaan pelottavan vision.

Asemien hakeminen presidentinvaaleja varten on täydessä käynnissä Ukrainassa. Ehkä näkyvimmit uudet siirrot on tehnyt aiemminkin nopealiikkeiseksi osoittautunut pääministeri Tymošenko. Hän on ottanut selvän irtioton presidentti Juštšenko Venäjää haastavasta politiikasta. Tymošenkon ”pragmaattisen” Venäjä-politiikan satoa oli hänen Putinin kanssa neuvottelemansa Ukrainan ja Venäjän kaasusodan päättänyt sopimus. Tilannetta kuvaa se, että presidentti Juštšenko vastustaa sopimusta ja väittää sen uhkaavan viedä kaasua välittävän ukrainalaisen Neftogasin konkurssiin, ellei Ukrainan hallitus tue sitä budjettivaroin. Kauhuskenaariona on, että venäläiset ostavat lopulta konkurssiin ajautuvan Neftogasin, kun Ukrainan keskuspankin rahkeet lainoittaa yritystä loppuvat. Jos näin kävisi, Venäjä saisi päätäntävällän kaasun kauttakuljetuksista myös Ukrainassa.

Tymošenkon toinen yllätysveto oli hänen neuvottelemansa 5 miljardin dollarin ”vaali-

laina” Venäjältä. Laina mahdollistaa ilmeisesti hallituksen laskelmien mukaan valtion palkka- ja sosiaalisten velvoitteiden hoitamisen Tymošenkon kaihtamien ja hänen kansansuosionsa vaarantavien leikkausten sijaan. Presidentti Juštšenko puolestaan raivostui sopimuksesta ja syytti pääministeriään Molotov-Ribbentrop-sopimuksen solmimisesta ja Ukrainan kansallisen intressin pettämisestä.

Tymošenkon kolmas irtiotto Juštšenko politiikasta koskee ulkopoliitikkaa. Toisin kuin Juštšenko, Tymošenko ei antanut Georgialle avointa tukeaan elokuun sodassa. Tymošenko on myös ilmoittanut, että Ukrainan ulkopoliittikan strategisena tavoitteena on Eurooppa integraatio. Naton jäsenyys taas ei kuulu tällä hetkellä hänen prioriteettilistansa kärkeen. Syyksi tähän tosiasiat tunnustavaan tilannearvioon Tymošenko on maininnut, että asia jakaa voimakkaasti ukrainalaisia, toisin sanoen suurin osa väestöstä vastustaa jäsenyyttä. Juštšenkolle Nato-jäsenyys on sen sijaan ollut keskeinen tavoite.

Myös Venäjältä on kuulunut epäileviä ääniä maan uudesta Ukraina-politiikasta. On huomautettu, että Venäjällä ei ole mitään takeita siitä, että 5 miljardin laina vaikuttaisi millään lailla Ukrainan tulevaan politiikkaan tai takaisi Julia Tymošenkon valintaa presidentiksi. Tuoreessa muistissa ovat vuoden 2004 presidentinvaalit, joissa Venäjä tuki oranssin vallankumouksen kaataneen Janukovitšin kampanjaa. Monen mielestä viidelle miljardille dollarille olisi käyttöä myös Venäjällä, sen sijaan, että se sijoitetaan niinkin epävarmaan option kuin Tymošenko.

Helsingissä 26.2.2009

Markku Kangaspuuro